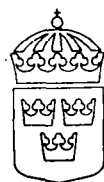

Regeringens proposition

1987/88: 1

om ändring i rättegångsbalken (enskilt
anspråk vid förundersökning och rättegång)

Prop.
1987/88: 1

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 18 juni 1987.

På regeringens vägnar

Kjell-Olof Feldt

Sten Wickbom

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i en del av rättegångsbalkens bestämmelser bl. a. om handläggningen av skadeståndsanspråk i anledning av brott. Förslagen är ett led i strävandena att förbättra brottsoffrens (målsägandenas) ställning och syftar till att målsäganden lättare skall kunna få till stånd en domstolsprövning av sitt anspråk.

Åklagarna föreslås få en vidgad skyldighet att för målsägandenas räkning föra talan om skadestånd i anledning av brott. En konsekvens av detta förslag blir att polisens skyldighet att under förundersökningen utreda även skadeståndsfrågan ökar.

Domstolarna skall enligt förslaget i största möjliga utsträckning behandla skadeståndsanspråket samtidigt med brottmålet. Ändrade regler föreslås för att inskräpa vikten av att detta iakttas.

I propositionen föreslås också att domstolarna får vidgade möjligheter att uppskatta mindre skador till skäligt belopp utan att bevisning om skadans exakta storlek behöver föras. Detta får till följd bl. a. att skadeståndsfrågor i flera fall än nu kommer att kunna avgöras i samband med frågan om ansvar för brottet.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 2 och 5 §§ samt 35 kap. 5 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 kap.

2 §¹

Grundas enskilt anspråk å brott, som hör under allmänt åtal, vare åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk *ej finnes* obefogat. Vill målsäganden, att anspråket *upptages* i samband med åtalet, *åligge honom* att till undersökningsledaren eller åklagaren anmäla anspråket med uppgift å de omständigheter, *varå* det grundas.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk *må* grundas å brott, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden *därom*.

Första och andra styckena *äga motsvarande tillämpning* när anspråket övertagits av annan.

5 §

Har talan om enskilt anspråk *upptagits* till behandling i samband med åtalet, *äge* rätten, när *skäl äro* därtill, förordna, att talan skall som särskilt mål *handläggas i den* för tvistemål *stadgade ordningen*.

Grundas enskilt anspråk *på ett* brott som hör under allmänt åtal, *är* åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan *väsentlig* olägenhet och hans anspråk *inte är uppenbart* obefogat. Vill målsäganden att anspråket *skall tas upp* i samband med åtalet, *skall han* anmäla anspråket till undersökningsledaren eller åklagaren *och lämna* uppgift om de omständigheter på vilka det grundas.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk *kan* grundas *på brottet*, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden *om detta*.

Första och andra styckena *skall tillämpas också* när anspråket övertagits av *någon* annan.

35 kap.

5 §

Är fråga om uppskattning av inträffad skada och kan full bevisning *därom icke* alls eller *allenast* med svårighet föras, *äge* rätten uppskatta skadan till skäligt belopp.

Om det är fråga om uppskattning av *en* inträffad skada och full bevisning om skadan *inte* alls eller *endast* med svårighet *kan* föras, *får* rätten uppskatta skadan till skäligt

¹ Senaste lydelse 1969:588.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Prop. 1987/88: 1

belopp. Så får också ske om bevisningen kan antas medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet avser ett mindre belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 juni 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Wickbom, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om ändring i rättegångsbalken (enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång)

1 Inledning

För många människor som drabbas av brott får brottet mer eller mindre ingripande verkningar av olika slag. Ett brott innebär ofta en omskakande personlig upplevelse och kan vålla både fysiska och psykiska skador, som kan bestå under lång tid. Ett brott orsakar också ofta förluster både av ekonomisk art och av annat slag. En mera indirekt följd av brottet som kan innebära påfrestningar är att brottsoffret ofta måste medverka i det rättsliga förfarandet hos polis, åklagare och domstol.

De straff- och processrättsliga reglerna behandlar framför allt gärningsmannen och hans situation. Reglerna om förundersökning tar sikte på att det skall kunna klarläggas om ett brott har begåtts och de närmare omständigheterna kring detta samt vem som har begått brottet. Skilda bestämmelser i rättegångsbalken (RB) tillgodoser på olika sätt kraven på rättssäkerhet för den som misstänks för brott. Även bestämmelserna om förfarandet under rättegången och om domstolens påföljdsbestämning tar framför allt sikte på den misstänktes förhållanden.

Att det straffprocessuella regelsystemet således sätter den misstänktes situation i blickpunkten är i och för sig förståeligt med hänsyn till vikten av att ingen döms oskyldig och att en lämplig påföljd bestäms. Inriktningen på den misstänktes rättssäkerhet har emellertid medfört att brottsoffren – eller med RB:s terminologi målsägandena – i praktiken inte annat än i undantagsfall har ägnats samma intresse som de misstänkta. Utöver målsägandenas betydelsefulla funktion att medverka i förundersökning och rättegång har deras situation hittills inte uppmärksamrats i någon högre grad.

Under senare tid har en klar förändring skett när det gäller den allmänna inställningen till brottsoffren. Det har på olika sätt klarlagts att förhållandena för brottsoffren många gånger kan vara sådana att det krävs ett ökat engagemang från samhällets sida. Många som utsatts för brott behöver hjälp och stöd både på det personliga och på det praktiska planet. I den kriminalpolitiska debatten har, såväl i Sverige som internationellt, efter hand ställts krav på åtgärder för att förbättra brottsoffrens situation.

Från regeringens sida har brottsofferfrågorna aktualiserats i skilda sammanhang. I 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100, bil 4, s. 24) har jag redogjort för olika åtgärder som på senare tid har vidtagits för att förbättra läget för brottsoffren. Jag får i dessa delar i huvudsak hänvisa till vad jag då anförde. Jag skall här bara nämna att jag – utöver de frågor som jag nu tar upp – senare kommer att för regeringen anmäla frågan om juridiskt biträde i rättegång för dem som utsatts för sexualbrott. Den frågan har behandlats i rättshjälpskommitténs betänkande (SOU 1986:49) Målsägandebiträde, vilket för närvarande remissbehandlas.

I promemorian Ändrade regler om enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång m. m. (Ds Ju 1986:10), som upprättades inom justitiedepartementet år 1986, har behandlats främst vissa processrättsliga frågor. Det rör sig om vidgade möjligheter att bistå målsägandena inom ramen för förundersökningen och brottmålsrättegången samt några frågor i anslutning till detta. I huvudsak handlar det om åtgärder för att förbättra målsägandens möjlighet att driva skadeståndskrav mot den misstänkte på grund av brottet. Vidare behandlas – ur ett bredare perspektiv – frågan om bättre information till målsäganden under förundersökningen och vid domstolsbehandlingen.

Jag avser nu att ta upp de frågor som aktualiserats i promemorian och som kräver lagändring. Jag avser att i ett senare sammanhang för regeringen anmäla frågan om de övriga åtgärder, bl. a. ändringar i förundersökningskungörelsen, som promemorian ger anledning till. Det gäller då frågor om polisens skyldighet att utreda enskilda anspråk samt frågor om information till målsäganden rörande bl. a. förfarandets gång.

Promemorians sammanfattning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. Lagförslagen i promemorian överensstämmer i allt väsentligt med mina förslag.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87–42).

2 Allmän motivering

2.1 Nuvarande regler om enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång

Sådana mål vid de allmänna domstolarna som rör civilrättsliga anspråk behandlas i princip enligt RB:s regler för tvistemål. Det gäller även mål om enskilt anspråk – anspråk på skadestånd – i anledning av brott. I 22 kap. RB finns emellertid regler om att enskilda anspråk av detta slag kan handläggas i samband med talan om ansvar för brottet. Om talan om ansvar och enskilt anspråk förs i samma rättegång handläggs även den civilrättsliga delen i de flesta hänseenden enligt reglerna för brottmål.

Talan om enskilt anspråk kan alltså föras i samband med åtal (22 kap. 1 §

RB). Talan väcks enligt huvudregeln genom ansökan om stämning. Sedan åtal har väckts kan i vissa fall talan om enskilt anspråk väckas utan en formell stämningsansökan, om rätten medger det (45 kap. 5 och 6 §§ RB). I en rättegång i vilken ansvarstalan förs kan i princip alla slags anspråk som har brottet som utgångspunkt tas upp till gemensam prövning (22 kap. 4 § RB).

Grundas ett enskilt anspråk på brott som hör under allmänt åtal, är åklagaren skyldig att på begäran av målsäganden i samband med åtalet förbereda och utföra även talan om det enskilda anspråket (22 kap. 2 § RB). Det gäller emellertid bara om åklagaren finner att han kan utföra målsägandens talan utan olägenhet och om målsägandens anspråk inte kan anses obefogat. För att göra det möjligt för målsäganden att låta åklagaren utföra talan skall undersökningsledaren eller åklagaren, om han finner att enskilt anspråk kan komma att grundas på brottet, i god tid före åtalet underrätta målsäganden, om så kan ske. Vill målsäganden få anspråket upptaget i samband med åtalet skall han anmäla anspråket till undersökningsledaren eller åklagaren. Samtidigt skall målsäganden lämna uppgift om vilka omständigheter som anspråket grundar sig på.

Polisens skyldighet att under en förundersökning utreda målsägandens anspråk följer av de allmänna reglerna om förundersökning. I 23 kap. 2 § RB föreskrivs att det under förundersökningen skall utredas om det har förekommit ett brott och vem som i så fall kan misstänkas för brottet. Vidare skall bevisningen förberedas på ett sådant sätt att målet kan slutföras i ett sammanhang. Av den tidigare nämnda bestämmelsen i 22 kap. 2 § RB följer att åklagaren som regel är skyldig att föra talan om enskilt anspråk i samband med ansvarstalan, om målsäganden begär det. Det åligger då åklagaren att också se till att bevisningen rörande det enskilda anspråket tas fram under förundersökningen. I princip är det alltså åklagarens bedömning av i vilken utsträckning han kan föra talan för målsägandens räkning som styr behovet av att utreda det enskilda anspråket under förundersökningen. I 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948) föreskrivs att det i förundersökningsprotokollet skall antecknas bl. a. uppgift huruvida målsäganden eller den som har övertagit målsägandens anspråk ämnar föra ersättningstalan i anledning av brottet, erforderliga uppgifter om enskilt anspråk när åklagaren förbereder talan därom och, om det anses lämpligt, den misstänktes yttrande över anspråket.

Vem som är målsägande framgår av 20 kap. 8 § RB, som även innehåller bestämmelser om målsägandens rätt att väcka enskilt åtal. Målsägande är den mot vilken ett brott har blivit begånget eller som har blivit förnärad av brottet eller lidit skada av det. Målsägandebegreppet är i vissa fall svårtolkat men det finns en omfattande rättsbildning rörande tolkningen av begreppet.

I 20 och 22 kap. RB finns också regler om i vilken utsträckning annan än målsäganden kan föra talan om enskilt anspråk i samband med åtal och om möjligheterna att överta målsägandens anspråk.

Om ett enskilt anspråk har tagits upp till behandling i samband med åtalet, kan rätten besluta att det enskilda anspråket skall avskiljas och handläggas som tvistemål om rätten finner skäl för det (22 kap. 5 § RB).

Avskiljande kan ske när som helst under handläggningen. Omvänt kan rätten besluta att ett enskilt anspråk som handläggs som tvistemål skall handläggas tillsammans med åtalet (22 kap. 3 § RB). Om ett enskilt anspråk har avskilts för att handläggas som tvistemål, kommer tvistemålsreglerna att gälla i fortsättningen. Det innebär bl. a. att eventuella beslut om straffprocessuella tvångsmedel måste hävas. I en del fall kan de i stället ersättas med motsvarande civilprocessuella tvångsmedel. Rätten har möjlighet att enligt 32 kap. 5 § RB förklara målet om det enskilda anspråket vilande i avbidan på utgången i ansvarsdelen.

Åklagaren utför målsägandens talan om enskilt anspråk som ett tjänsteåliggande. Han har inte ställning som rättegångsombud (jfr 12 kap. 3 § RB). Det krävs därför inte någon fullmakt för åklagaren att föra målsägandens talan. Han får inte heller ta emot ersättning av målsäganden för sin medverkan. Om det enskilda anspråket skiljs från brottmålet kan åklagaren inte längre företräda målsäganden. Det innebär bl. a. att åklagaren inte kan överklaga ett mål såvitt gäller det enskilda anspråket om han inte samtidigt överklagar även i ansvarsdelen.

Har åklagaren väckt åtal kan målsäganden biträda åtalet (20 kap. 8 § RB). Målsäganden inträder då i processen som åklagarens medpart. Hans processuella ställning motsvarar i stort sett åklagarens. En målsägande som biträder åtalet har i samma utsträckning som åklagaren möjlighet att begära att åtalet justeras. Han kan vidare lägga fram annan utredning än åklagaren. En målsägande kan — oberoende av om han biträder åtalet eller ej — när som helst träda in i rättegången och i stället för åklagaren själv föra sin talan i skadeståndsdelen.

Om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för ett brott som hör under allmänt åtal kan målsäganden väcka enskilt åtal (20 kap. 8 § RB). Från den huvudregeln finns ett undantag, nämligen då det gäller brott begångna i utövningen av tjänsten eller uppdraget av sådana offentliga funktionärer för vilka det finns särskilda åtalsregler i bl. a. regeringsformen och riksdagsordningen.

Om åklagaren lägger ned ett väckt åtal på den grunden att det saknas tillräcklig bevisning kan målsäganden ta över åtalet (20 kap. 9 § RB). Samma begränsning som nyss har nämnts i fråga om enskilt åtal mot vissa offentliga funktionärer gäller emellertid för övertagandet (20 kap. 10 § RB).

Målsäganden kan fullfölja målet i högre rätt på egen hand om åklagaren inte överklagar (20 kap. 8 § RB).

2.2 Behovet av förändringar

Som framgått av min redogörelse har målsäganden en stark processuell ställning både när det gäller ansvarsfrågan och i skadeståndsdelen. Bestämmelserna erbjuder honom också polisens och åklagarens stöd under förundersökningen och rättegången. Denna förmånliga ställning är emellertid i hög grad beroende av att målsäganden kan få sitt anspråk prövat med åklagarens hjälp och inom ramen för brottmålsrättegången.

Det har många fördelar — inte bara för målsäganden — om man kan

handlägga enskilda anspråk som grundar sig på brott i samma rättegång som åtalet. Det är ofta processekonomiskt fördelaktigt med en gemensam handläggning. I stor utsträckning är det samma bevisning som krävs för prövningen av åtalet och det enskilda anspråket. För målsäganden innebär en gemensam handläggning att han får sin talan utförd och prövad på ett enkelt och snabbt sätt. Den utredning som behövs för skadeståndstalan görs inom ramen för förundersökningen. Det är avgiftsfritt att anhängiggöra talan vid domstol i dessa fall. Om målsäganden skall höras med anledning av åklagarens talan har han rätt till ersättning av allmänna medel för sin inställelse och behöver inte inställa sig till mer än en rättegång. Även för den tilltalade innebär en gemensam handläggning fördelar genom att han bara behöver inställa sig till en rättegång och att rättegångskostnaderna begränsas. Också för domstolen själv uppkommer fördelar genom att separata rättegångar kan undvikas.

Mot bakgrund av det anförda tar jag i det följande upp vissa förslag till förändringar av de processuella reglerna i RB om målsägandetalan. Förslagen berör såväl förundersökningen som rättegången.

För att ytterligare förbättra situationen för målsägandena krävs, som jag nämnde inledningsvis, även andra åtgärder, som dock inte fordrar lagändring. Jag syftar då på frågan om bättre information om reglerna om förundersökning och rättegång och frågan om polisens skyldighet att ägna större uppmärksamhet åt utredningen av eventuella skadeståndsanspråk. I dessa hänseenden krävs ändringar i bl. a. förundersökningskungörelsen. Om de lagförslag som jag nu lägger fram godtas, avser jag att senare återkomma till regeringen med författningsförslag i dessa delar.

2.3 Åklagarens skyldighet att förbereda och utföra målsägandens talan om skadestånd

Mitt förslag: Förutsättningarna för att en åklagare skall få avstå från att förbereda och utföra målsägandens skadeståndstalan skärps. Åklagaren skall vara skyldig att föra målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran på något undantag när.

Skälen för mitt förslag: De nuvarande reglerna i RB ger åklagaren förhållandevis vida ramar för att bedöma i vilken utsträckning han skall föra målsägandens talan. Enligt 22 kap. 2 § RB är han skyldig att föra målsägandetalan om det kan ske *utan olägenhet* och om anspråket inte befinns *obefogat*. Det kan innebära en olägenhet att föra målsägandetalan om anspråket är mycket omfattande eller av komplicerad beskaffenhet. Detsamma kan vara fallet om det krävs omfattande utredning som enbart eller till allra största delen berör skadeståndsfrågan. Bedömningen av om ett

anspråk är obefogat omfattar inte bara frågan om anspråket i sig är obefogat utan också om det saknas bevisning.

Som framhålls i promemorian varierar det sannolikt från åklagare till åklagare i vilken utsträckning målsägandens intressen tillgodoses. I de fall skadeståndsanspråken är ordentligt utredda under förundersökningen hör det förmodligen till undantagen att åklagaren inte för talan för målsägandens räkning. Om det däremot krävs ytterligare utredning eller kontakter med målsäganden eller annan för att klargöra vissa frågor varierar troligen benägenheten bland åklagarna att ta på sig den uppgiften. Arbetssituationen kan också påverka åklagarens bedömning i den här frågan. Åklagarväsendet har under en följd av år varit hårt belastat, framför allt i storstadsdistrikten. Situationen har emellertid förbättrats bl. a. genom de resurstillskott som åklagarväsendet har fått under senare år. Förutsättningarna för att åklagarna i större utsträckning skall kunna engagera sig i målsägandanspråken har därigenom ökat.

Av betydelse för åklagarnas benägenhet att driva skadeståndsanspråk för målsägandens räkning är även den praxis domstolarna tillämpar i fråga om att avskilja skadeståndstalan i brottmål för att handläggas som tvistemål. Om domstolen i stor utsträckning skiljer av enskilda anspråk leder det till att åklagaren blir mindre benägen att ta upp skadeståndsanspråk i samband med åtalet. Och omvänt kan en målsättning från domstolens sida att i största möjliga utsträckning hantera målsägandanspråken inom ramen för brottmålet påverka åklagaren att föra målsägandetalan även i mer komplicerade fall.

Jag delar den uppfattning som framförs i promemorian att man i större utsträckning än nu bör tillgodose målsägandenas behov av att få hjälp med att föra talan om skadestånd. Detta bör åstadkommas bl. a. genom en skärpning av reglerna i RB om åklagarens skyldighet att föra målsägandenas talan. En sådan ändring är, som framhålls i promemorian, också en förutsättning för att polisen i större utsträckning skall utreda målsägandanspråken under förundersökningen. En ny reglering kan också medverka till en bättre enhetlighet i fråga om åklagarens benägenhet att föra målsägandens talan. Jag vill framhålla att en ökad skyldighet för åklagaren att föra målsägandens talan inte innebär någon principiell förändring av synen på åklagarrollen med dess objektivitetskrav. Den medför inte heller att åklagaren tilldelas något nytt slag av uppgifter.

Ändringen bör, som jag nyss antydde, gå ut på en skärpning av förutsättningarna för att åklagarna skall få avstå från att förbereda och utföra talan för målsägande. Något absolut krav på att åklagaren alltid skall föra målsägandens talan om åtal väcks bör emellertid inte ställas upp. Det kan givetvis finnas fall där det framstår som mindre lämpligt att handlägga skadeståndsfrågan i brottmålsprocessen. En avvägning måste alltid ske mellan olika intressen. Från samhällets synpunkt är det angeläget att rättegång och dom följer som en snabb reaktion på själva brottet. Mot detta skall ställas målsägandens önskemål om att skadeståndsfrågan skall avgöras tillsammans med ansvarstalan. I samma riktning talar de process-ekonomiska vinsterna med en gemensam rättegång.

En gemensam handläggning bör inte få leda till att brottmålet fördröjs

väsentligt. Det måste sålunda finnas utrymme för åklagaren att avstå från att föra målsägandens talan, om han redan från början kan förutse att skadeståndsfrågan inte kan utredas eller avgöras av domstolen utan avsevärda tidsförskjutningar för handläggningen av ansvarsfrågan. Detta gäller särskilt när mera ingripande påföljder kan bli aktuella. Och självfallet får ingen sitta häktad längre än som krävs för utredningen av själva ansvarsfrågan. Det ligger också i sakens natur att åklagaren inte kan ta på sig att företräda målsäganden om skadeståndstalan är för omfattande. I det sammanhanget måste vägas in vilka resurser som krävs såväl för utredning av anspråket som utförande av själva talan.

Den avvägning mellan olika intressen som sålunda bör ske har i promemorian uttryckts på det sättet att åklagaren skall föra målsägandens talan om enskilt anspråk, om det kan ske utan *väsentlig* olägenhet och anspråket inte är *uppenbart* obefogat.

Vid remissbehandlingen har från något håll hävdats att uttrycket *uppenbart* obefogat skulle kunna tolkas så att åklagaren i vissa fall skulle tvingas driva obefogade skadeståndsanspråk. Med anledning av detta vill jag först och främst säga att åklagaren givetvis inte bör syssla med att driva sådana skadeståndsanspråk som framstår som obefogade. Många gånger kan det emellertid vara vanskligt för åklagaren att innan förundersökningen är slutförd avgöra det befogade i ett framställt skadeståndsanspråk. Tanken bakom promemoriaförslaget i denna del torde vara att åklagaren i ett inledande skede inte skall ge sig in på någon närmare prövning av om anspråket kommer att leda till bifall eller ej vid domstolen. Kommer åklagaren senare under förfarandet till uppfattningen att anspråket är klart obefogat, bör han givetvis ha möjlighet att då avstå från att driva det vidare.

Mot den nu angivna bakgrunden anser jag att promemorians lagförslag kan godtas och jag förordar att 22 kap. 2 § första stycket RB ändras i enlighet härmed. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor. Det bör ankomma på riksåklagaren och överåklagarna att inom ramen för sin tillsynsverksamhet undersöka om de nya reglerna får den avsedda effekten, nämligen att åklagarna i större utsträckning än nu tar på sig uppgiften att föra talan om enskilt anspråk och att större enhetlighet i detta hänseende uppnås mellan olika åklagare.

Jag vill avslutningsvis på nytt understryka att en lagändring med den föreslagna inriktningen kommer att innebära en ökad skyldighet för polisen att utreda skadeståndsanspråk.

2.4 Handläggningen vid domstolen

Mitt förslag: Domstolen får ökad skyldighet att handlägga skadeståndsfrågan samtidigt med frågan om ansvar för brottet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran på nå-

got undantag när. Från domstolshåll framhålls att domstolarnas ambition redan idag är att i så stor utsträckning som möjligt avgöra skadestånds- och ansvarsfrågorna i ett sammanhang och att, när ett skadeståndsanspråk avskiljs, detta ofta sker av hänsyn till målsäganden själv.

Skälen för mitt förslag: Domstolarna har enligt gällande regler en förhållandevis stor frihet att besluta om ett skadeståndsanspråk skall handläggas i samband med brottmålet eller avskiljas för handläggning i särskild rättegång. Enligt 22 kap. 5 § RB kan domstolen avskilja ett skadeståndsanspråk när skäl äro därtill.

I vissa situationer är ett avskiljande givetvis till fördel för målsäganden. Så kan vara fallet t. ex. då en justering av grunderna för skadeståndsyrkandet aktualiseras eller när det under huvudförhandlingen inträffar omständigheter som medför att målsäganden måste få tillfälle att presentera nytt material. Ofta innebär emellertid ett avskiljande att målsäganden kommer i ett sämre läge processuellt sett. Inte sällan anser målsäganden det inte mödan värt att föra en fristående skadeståndprocess mot den tilltalade. Det är därför inte ovanligt att skadeståndsyrkandet återkallas sedan avskiljande har skett.

Enligt vad jag har inhämtat varierar domstolarnas benägenhet att avskilja enskilda anspråk. Den skiftande rättstillämpningen kan antagligen delvis förklaras av lagtextens nuvarande utformning, men det finns sannolikt också ett samband med hur domstolsarbetet är organiserat och hur åklagarna inom de skilda distrikten hanterar uppgiften att företräda målsäganden.

En gemensam handläggning av ansvarsfrågan och skadeståndsfrågan är som jag tidigare nämnt i de flesta fall till fördel inte bara för målsäganden och den tilltalade utan även med tanke på domstolens resurser. Principen bör därför vara att skadeståndsanspråk som har samband med brott i största möjliga utsträckning handläggs under brottmålsrättegången. Jag har i det föregående föreslagit en lagändring som syftar till att åklagarna i ökad utsträckning skall ta sig an uppgiften att föra målsägandens talan. Denna ändring bör, som anförs i promemorian, följas upp med en skärpning av förutsättningarna för att domstolen skall få avskilja ett skadeståndsanspråk. Det bör tydligare än i dag i lagtexten betonas att skadeståndstalan får avskiljas bara när starka skäl talar för det. Detta bör, i enlighet med vad som föreslås i promemorian, uttryckas så att avskiljande bara skall få ske när det skulle innebära *väsentliga olägenheter* att avgöra skadeståndstalan inom ramen för brottmålsprocessen. Vid bedömningen av om en gemensam handläggning innebär *väsentliga olägenheter* bör rätten beakta dels att det kan ligga i målsägandens eget intresse att det enskilda anspråket avskiljs och dels att prövningen av ansvarsfrågan inte bör få fördröjas väsentligt med anledning av prövningen av det enskilda anspråket.

En regel av det antydda slaget är av värde också på det sättet att den kan medverka till att domstolspraxis blir mer enhetlig i fråga om avskiljande av enskilda anspråk, genom att regeln bättre än den nuvarande markerar att avskiljande inte får ske godtyckligt.

Jag förordar att 22 kap. 5 § RB ändras i enlighet med det anförda. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor.

Mitt förslag: Domstolen får vidgade möjligheter att göra en skälighetsbedömning av skadeståndsyrkanden rörande mindre belopp i sådana fall där förebringande av full bevisning om skadan skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av i stort sett samtliga remissinstanser. Justitiekanslern avstyrker förslaget med hänvisning till att det inte kan genomföras utan att rättssäkerheten sätts åt sidan. Hovrätten över Skåne och Blekinge ifrågasätter behovet av ändringen men anför att, om en regel anses nödvändig, den inte bör begränsas till mindre belopp. Ytterligare några remissinstanser, däribland Sveriges domareförbund, anser att det bör finnas möjlighet till skälighetsuppskattning även i sådana fall där skadeståndsyrkandet överstiger vad som skall anses som ett mindre belopp.

Skälen för mitt förslag: Enligt skadeståndslagen (1972:207) kan den som tillfogats *personskada* få ersättning för såväl ekonomisk som ideell skada. Till ekonomisk skada hänförs, förutom ren förmögenhetsskada, sjukvårdskostnader och andra utgifter samt inkomstförlust. När det gäller ideell skada kan ersättning utgå för sveda och värk samt lyte eller annat stadigvarande men. Bestämmelserna om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon har tillfogats genom brott. Enligt skadeståndslagen kan vidare utgå ersättning för *sakskada*. Skadestånd för sakskada omfattar sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, annan kostnad till följd av skadan samt inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet.

I fråga om bevisningen för yrkat skadestånd gäller här som på andra områden som grundprincip att det ankommer på käranden att prestera tillräcklig bevisning till stöd för sitt yrkande. Från denna huvudregel gäller emellertid enligt 35 kap. 5 § RB det undantaget att domstolen får uppskatta en inträffad skada till skäligt belopp, om full bevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan föras.

För en målsägande kan det inte sällan ställa sig besvärligt att få fram bevisning om det exakta värdet på t. ex. föremål som har anskaffats för lång tid sedan eller som har erhållits genom familjerättsliga förvärv. Även om de möjligheter till skälighetsuppskattning som jag nyss redovisade ger vissa möjligheter till en tillfredsställande lösning för målsägandens del, kan det i många fall framstå som orimligt kostsamt och besvärligt för honom att prestera den bevisning som krävs för att få full ersättning.

De skadeståndsanspråk som framställs i samband med ansvarstalan rör som regel mindre summor, t. ex. ersättning för smärre reparationskostnader. Det är långtifrån alltid som målsäganden har kvar kvitton på sådana mindre belopp. Kostnaderna för bevisning kan i sådana fall uppgå till nära nog lika stort belopp som det som yrkas. Från målsägandens synpunkt är

det otillfredsställande att inte domstolen i sådana fall har större möjligheter än nu till en skälighetsbedömning av skadan.

Som framhålls i promemorian är det även från mer allmänna processekonomiska synpunkter till fördel om de nuvarande förutsättningarna för en skälighetsbedömning mjukas upp en smula. För såväl parterna som domstolen själv torde det normalt framstå som en fördel att domstolen omedelbart avgör skäligheten av ett yrkat belopp i stället för att skadeståndstalan skiljs av för särskild handläggning med de kostnadsökningar och fördröjningar det innebär. Särskilt i de fall målsäganden inte är närvarande vid huvudförhandlingen kan en vidgad möjlighet till skälighetsbedömning ge stora fördelar. I dag leder invändningar från den tilltalade under huvudförhandlingen ofta till att skadeståndstalan måste avskiljas därför att målsäganden inte är närvarande och kan förebringa bevisning till stöd för sina krav. Med en ändrad ordning kan man uppnå att fler sådana anspråk kan avgöras i anslutning till brottmålsförhandlingen.

En väsentlig fråga är naturligtvis om en reform bör begränsas till de situationer som jag i första hand tar sikte på nu, nämligen sådana skadeståndsanspråk på grund av brott som handläggs i anslutning till frågan om ansvar för brottet, eller om den bör ges ett generellt tillämpningsområde i mål om skadestånd. Det kan därvid konstateras att processekonomiska vinster vid en utökad möjlighet till skälighetsbedömning skulle kunna uppnås även i andra typer av skadeståndsmål än de som diskuteras här, samtidigt som det från skadeståndsrättsliga utgångspunkter inte finns anledning att behandla olika typer av skadeståndsfordringar på olika sätt i detta hänseende. En vidgad möjlighet till skälighetsbedömning bör därför gälla oavsett i vilken form skadeståndsanspråket handläggs.

En vidgad möjlighet till skälighetsbedömning av skadeståndsyrkanden skulle, i enlighet med vad som anförts i promemorian, lämpligen kunna avse de fall där full bevisning angående skadans storlek skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek. När det gäller frågan huruvida en sådan ordning är godtagbar från rättssäkerhetssynpunkt vill jag först erinra om att det – som jag nyss redogjorde för – redan nu finns en på processekonomiska faktorer grundad möjlighet till skälighetsprövning i skadeståndsmål. Vad det gäller är en försiktig utvidgning av denna möjlighet med sikte på de fall där processekonomiska skäl starkt talar för att domstolen får friare händer att göra en rimlig uppskattning av skadans storlek. Självklart innebär regeln att man något mer än nu släpper kravet på hundraprocentig riktighet i fråga om det utdömda skadeståndets storlek. Å andra sidan vinner båda parter fördelen av en snabb och billig handlägningsform. Jag har för min del svårt att se att en sådan reform totalt sett skulle äventyra rättssäkerheten, särskilt inte om man som jag strax återkommer till begränsar regelns användningsområde till mål om mindre belopp. Det bör också påpekas att en regel av det slaget ligger väl i linje med det ökade hänsynstagande till processekonomiska faktorer som föreslagits i andra hänseenden när det gäller förfarandet vid de allmänna domstolarna (se bl. a. prop. 1986/87:89).

En regel av det förordade slaget skulle – även utan några begränsningar i övrigt – komma att få tillämpning praktiskt taget enbart på skadestånds-

yrkanden avseende mindre belopp. För att undanröja varje tvekan från rättssäkerhetssynpunkt kan det emellertid, som anförs i promemorian, vara befogat att i regeln uttryckligen ange att skälighetsuppskattning i de nu aktuella fallen bara får ske i fråga om mindre belopp. I promemorian har anförts att riktpunkten bör vara att regeln tillämpas i fråga om yrkanden som uppgår till högst några tusen kronor. För egen del menar jag i likhet med flera remissinstanser att den övre gränsen för tillämpningen av regeln bör kunna sättas något högre. Jag vill därvid peka på att vi i Sverige sedan år 1974 har ett i vissa hänseenden förenklat förfarande i sådana tvistemål där det yrkade beloppet inte överstiger ett halvt basbelopp. Enligt min mening är det naturligt att i fråga om möjligheterna till skälighetsuppskattning enligt den nu förordade regeln anknyta till den beloppsgränsen, låt vara att man i detta sammanhang inte har behov av någon så exakt gränsdragning att något belopp behöver komma till uttryck i lagen.

Jag förordar att 35 kap. 5 § RB ändras i enlighet med vad jag nu anför.

2.6 Information till målsäganden

I promemorian har tagits upp flera förslag till förbättringar i fråga om informationen till målsäganden rörande förundersökning och rättegång m. m. Det gäller såväl frågor av mer formell natur som frågan om behandlingen av målsägandens brottsanmälan och enskilda anspråk. Vid remissbehandlingen har i allmänhet vitsordats att det finns ett behov av ökad information. Det har också lämnats synpunkter i skilda hänseenden på hur myndigheternas informationsskyldighet bör utformas. Jag vill för min del i detta sammanhang bara uttala att jag ställer mig bakom promemorians målsättning i detta hänseende. Jag avser att senare för regeringen anmäla frågan om förordningsändringar rörande informationskyldigheten och de övriga åtgärder som kan vara motiverade med anledning av förslagen.

2.7 Resursfrågorna

Min bedömning: De föreslagna förändringarna bör kunna genomföras inom ramen för oförändrade resurser.

Skälen för min bedömning: Förslagen innebär vissa förändringar för såväl polisen som åklagarväsendet och domstolarna. Det är emellertid inte fråga om att myndigheterna tillförs helt nya arbetsuppgifter. För *polisens* del innebär de nyligen genomförda organisatoriska reformerna att det finns utrymme för att klara av de ökade krav, som ställs i fråga om utredning av målsägandens anspråk, inom ramen för befintliga resurser genom den ökade flexibilitet som reformerna har lett till.

Den vidgade skyldigheten att utreda skadeståndsanspråk och att utföra talan för målsägandenas räkning medför enligt min bedömning en något ökad belastning på *åklagarväsendet*. Framför allt gäller det uppgiften att föra talan inför domstol. Åklagarväsendet har under senare år fått ett

betydande tillskott av framför allt åklagartjänster. Även kanslipersonalen har i viss mån utökats. Arbetsläget har därigenom generellt sett förbättrats. Mot den bakgrunden anser jag att de föreslagna förändringarna bör kunna genomföras inom ramen för oförändrade resurser.

För *domstolsväsendets* del kan vissa effektivitetsvinster uppstå på det sättet att färre separata tvistemålsrättegångar torde bli följden av förslaget om ökad skyldighet för domstolarna att handlägga skadeståndsfrågor i samband med frågan om ansvar för brottet. I samma riktning verkar förslaget om ökade möjligheter för domstolarna att skälighetsuppskatta skador. Å andra sidan får man också räkna med att vissa brottmålsprocesser kan bli något mer komplicerade. Med tanke på att domstolarna enligt förslaget skall ha möjligheter att skilja av skadeståndsanspåken när en gemensam handläggning medför väsentliga olägenheter torde emellertid dessa konsekvenser knappast bli besvärande totalt sett. Förändringarna torde därför även här kunna genomföras inom de givna resursramarna.

3 Ikraftträdande

De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1988. Några särskilda övergångsbestämmelser torde inte behövas.

4 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i rättegångsbalken.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

5 Specialmotivering

22 kap. 2 § RB

Paragrafen reglerar åklagarens skyldighet att förbereda och utföra målsägandens talan.

Ändringen i paragrafens *första stycke* innebär en ökad skyldighet för åklagarna att i samband med åtal för ett brott föra talan om enskilt anspråk på grund av brottet. Av skäl som nämnts i den allmänna motiveringen är åklagarens skyldighet att utföra talan för målsägande enligt förslaget inte undantagslös. Åklagare kan också i fortsättningen avstå från att föra målsägandens talan om det finns starka skäl för det. Detta uttrycks i den föreslagna lagtexten på det sättet att åklagaren skall föra målsägandens talan om det kan ske utan *väsentliga olägenheter* och målsägandens anspråk *inte är uppenbart obefogat*.

När det gäller bedömningen av om det skulle innebära *väsentliga olägenheter* för åklagaren att föra talan måste i första hand behovet av

utredning för att klarlägga skadeståndsfrågan beaktas. Ett skäl mot att åklagaren för talan för målsägandens räkning kan sålunda vara att det krävs en omfattande utredning för att avgöra skadeståndsfrågan och att denna utredning inte kan förebibras utan att brottmålet i sin helhet fördröjs väsentligt. Ett smärre dröjsmål bör i princip inte hindra att åklagaren för talan om det enskilda anspråket. Ett annat förhållande som bör kunna föranleda att åklagaren inte tar på sig uppgiften att föra talan om det enskilda anspråket är att anspråket kräver orimligt mycket resurser i förhållande till ansvarsdelen. Enbart det förhållandet att skadeståndstalan avser ett stort belopp har däremot ingen betydelse, om förutsättningarna för åklagarbiträde i övrigt är för handen.

Ibland kan man behöva avvakta en tid för att kunna göra en fullständig bedömning av den skada som har inträffat. Vid personskador kan därför utrymmet för åklagaren att föra talan för målsägandens räkning i vissa fall vara betydligt mera begränsat än när det gäller saksador.

Förekommer det särskilda frister för handläggningen kan det ibland leda till att åklagaren har svårt att hinna med att föra målsägandens talan. Det kan gälla även för målsägandanspråk som inte är särskilt komplicerade. Utgångspunkten bör emellertid vara att åklagaren i princip skall föra talan om enskilt anspråk även om utredningen sker under tidspress. Samtidigt gäller givetvis även i dessa fall huvudregeln att avgörandet inte får fördröjas väsentligt genom att åklagaren tar på sig uppgiften att föra det enskilda anspråket. Som jag framhållit i den allmänna motiveringen gäller detta särskilt när mer ingripande påföljder kan bli aktuella, och ingen får vara berövad friheten längre än som krävs för att utreda själva ansvarsfrågan.

Under remissbehandlingen har påpekats att det ibland kan förekomma att åklagaren och målsäganden har motstridiga intressen under processen. Åklagaren yrkar t. ex. fängelse följt av omedelbar utvisning, medan målsäganden för sina möjligheter att få ut skadeståndsbeloppet i praktiken är beroende av att den tilltalade finns kvar i landet. I sådana fall kan det någon gång te sig mindre lämpligt att åklagaren företräder målsäganden i skadeståndsdelen. Denna situation får anses täckt av rekvisitet väsentlig olägenhet. Detsamma gäller normalt för fall då ansvarstalan samtidigt förs mot flera personer och dessa har skadeståndsanspråk mot varandra, såsom förhållandet kan vara t. ex. vid åtal för vårdslöshet i trafik (jfr Gullnäs m. fl., Rättegångsbalken 2, s. 22: 14).

Med att ett skadeståndsanspråk är *uppenbart obefogat* avses den situationen att det för åklagaren framstår som klart att anspråket inte kan vinna bifall vid en domstolsprövning. Orsaken kan vara att anspråket i sig är orimligt, t. ex. om det yrkas ett mycket stort skadestånd för en typ av skada där normalt betydligt mindre belopp döms ut. Anspråket kan emellertid bedömas som uppenbart obefogat även på den grunden att det uppenbart saknas tillräcklig bevisning om att skadan inträffat eller om skadans storlek.

Åklagarens utvidgade skyldighet att förbereda och utföra talan om enskilt anspråk kommer i princip att träffa även de fall där någon, t. ex. ett försäkringsbolag, övertagit målsägandens anspråk. De skäl av mer social natur som talar för att åklagaren för talan för målsägandens räkning har i

allmänhet mindre bärighet i fråga om den som övertagit målsägandens anspråk. Jag delar den uppfattning som framförs i promemorian att åklagaren i sådana fall bör kunna låta hänsynen till den egna arbetssituationen väga tyngre än annars vid bedömningen om han bör föra talan om det enskilda anspråket eller inte.

I paragrafens *andra och tredje stycke* föreslås enbart vissa språkliga moderniseringar.

22 kap. 5 § RB

Paragrafen behandlar domstolens möjlighet att avskilja ett skadeståndsyrkande som upptagits till handläggning i ett brottmål.

Ändringen innebär att domstolarna inte längre får samma frihet att skilja av enskilda anspråk, som har tagits upp i brottmålsprocess, för att handläggas som tvistemål. Med nuvarande regler kan ett avskiljande ske så snart det finns skäl för det. Enligt förslaget får skadeståndstalan bara avskiljas om det skulle innebära *väsentliga olägenheter* att handlägga skadeståndstalan inom ramen för brottmålsprocessen.

När det gäller frågan om vad som skall anses vara väsentliga olägenheter kan man i viss utsträckning dra paralleller med vad som har anförts angående ändringen i 22 kap. 2 § RB. Framför allt är tidsfaktorn av betydelse. Om en gemensam handläggning av ansvarstalan och skadeståndsanspråket medför att avgörandet av målet i dess helhet fördröjs avsevärt är det en sådan omständighet som bör leda till att det enskilda anspråket avskiljs. Mindre fördröjningar bör däremot inte få leda till att domstolen skiljer av skadeståndstalan.

En praktiskt viktig målgrupp där avskiljande kan bli aktuellt är sådana brottmål för vilka korta tidsfrister gäller, t. ex. mål mot häktade eller mot ungdomar. En annan situation är den att ett enskilt anspråk som kräver utredning väcks strax före en redan utsatt huvudförhandling i brottmålet. Omvänt kan förhållandet vara det att avgörandet i ansvarsfrågan drar ut på tiden, t. ex. därför att den tilltalade skall genomgå rättspsykiatrisk undersökning. Om skadeståndsfrågan i ett sådant fall är färdig för avgörande, t. ex. därför att den tilltalade har medgett skadeståndsanspråket, bör skadeståndsfrågan kunna avskiljas och avgöras före brottmålet.

Det sagda innebär att ett enskilt anspråk inte mer eller mindre automatiskt bör avskiljas bara för att det krävs vissa förberedelseåtgärder. I stället bör domstolen i ökad utsträckning ta till vara möjligheterna att genom materiell processledning se till att nödvändiga åtgärder vidtas före huvudförhandlingen. Det kan t. ex. bli aktuellt att påpeka för målsäganden att han, om han vill ha förmånen av en samtidig handläggning, till huvudförhandlingen måste prestera den bevisning han har. Vidare kan det finnas behov av att få ett klarläggande av vilka grunder som åberopas. Sådana påpekanden kan i många fall göras vid en enkel telefonkontakt med målsäganden.

Rätten måste givetvis också ta hänsyn till att en gemensam handläggning kan vara till olägenhet för målsäganden. Det kan t. ex. vara så att den tilltalade under huvudförhandlingen kommer med nya uppgifter som måls-

äganden behöver tid på sig för att bemöta. Överhuvudtaget bör gälla att rätten om möjligt inhämtar parternas synpunkter i fråga om handläggningen innan ett beslut om avskiljande fattas.

35 kap. 5 § RB

I paragrafen sägs för närvarande att domstolen, i sådana fall då full bevisning om en skada inte alls eller endast med svårighet kan föras, har möjlighet att uppskatta skadan till ett skäligt belopp och utdöma detta. Enligt förslaget ges domstolarna möjlighet att göra en skälighetsbedömning av skador i mål om mindre belopp där möjlighet till bevisning visserligen kan finnas men där denna av allt att döma skulle orsaka kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek. Regeln kommer att få betydelse inte bara för enskilda anspråk som handläggs i brottmålsprocess utan också i mål om skadestånd i andra fall. I fråga om tillämpningen hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-06-11

Närvarande: f. d. regeringsrådet Wieslander, justitierådet Sterzel, regeringsrådet Tottie.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 4 juni 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Paul Arnell.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1987

Närvarande: statsrådet Feldt, ordförande, och statsråden Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om ändring i rättegångsbalken (enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång)

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 4 juni 1987) över förslag till

lag om ändring i rättegångsbalken.

Föredraganden anför att lagrådet har lämnat förslaget utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade förslaget med ett par ändringar av språklig natur.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden lagt fram.

Sammanfattning av promemorian

Som ett led i strävandena att förbättra brottsoffrens (målsägandenas) ställning upptas i promemorian en rad förslag som skall göra det enklare för målsägandena att få en domstolsprövning av skadeståndsanspråk som grundas på brott.

I promemorian förelås sålunda en utvidgning av åklagarnas skyldighet att för målsägandens räkning föra talan om enskilt anspråk som grundas på brott. En konsekvens av förslaget blir att polisens skyldighet att utreda skadeståndsanspråken under förundersökningen ökar.

Det föreslås också en skärpning av förutsättningarna för att domstolarna skall få avskilja skadeståndsanspråk, som handläggs i samband med brottmål, till särskild handläggning. För att möjliggöra att frågor om skadestånd som grundas på brott i ökad utsträckning skall kunna avgöras i samband med talan om ansvar för brottet föreslås också att domstolarna får större möjlighet än nu att uppskatta mindre skador till skäligt belopp utan att bevisning om skadans exakta storlek behöver föras.

Vidare föreslås en rad förbättringar när det gäller informationen till målsägande under förundersökningen och rättegången.

Förteckning över remissinstanser

Yttrande över promemorian har avgivits av justitiekanslern, riksåklagaren, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, riksskatteverket, brottsförebyggande rådet, brottsskadenämnden, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Handens tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, polismyndigheten i Göteborg, polismyndigheten i Uppsala, polismyndigheten i Östersund, länsstyrelsen i Södermanlands län, riksdagens ombudsmän (JO), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges länspolischefer, Tjänstemännens centralorganisation, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam, Försäkringsjuridiska föreningen.

Riksåklagaren har bifogat yttrande från regionåklagarmyndigheten i Stockholm, regionåklagarmyndigheten i Malmö, regionåklagarmyndigheten i Linköping, regionåklagarmyndigheten i Gävle, regionåklagarmyndigheten i Göteborg och distriktsåklagaren Torsten Lind vid åklagarmyndigheten i Jönköpings åklagardistrikt.

Rikspolisstyrelsen har bifogat yttrande från polismyndigheten i Karlstad, polismyndigheten i Umeå och polismyndigheten i Västerås.

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs att 22 kap. 2 och 5 §§ samt 35 kap. 5 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagna lydelse

22 kap.

2 §¹

Grundas enskilt anspråk å brott, som hör under allmänt åtal, vare åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan *olägenhet* och hans anspråk *ej finnes* obefogat. Vill målsäganden, att anspråket *upptages* i samband med åtalet, *åligge honom* att till undersökningsledaren eller åklagaren anmäla anspråket med uppgift å de omständigheter, *varå* det grundas.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk *må* grundas å brott, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden *därom*.

Första och andra styckena *äga motsvarande tillämpning* när anspråket övertagits av annan.

Har talan om enskilt anspråk *upptagits* till behandling i samband med åtalet, *äga* rätten, *när skäl äro därtill*, förordna, att talan skall som särskilt mål *handläggas i den* för tvistemål *stadgade ordningen*.

Grundas *ett* enskilt anspråk på ett brott som hör under allmänt åtal, är åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan *väsentliga olägenheter* och hans anspråk *inte är uppenbart* obefogat. Vill målsäganden att anspråket *skall tas upp* i samband med åtalet, *skall han* anmäla anspråket till undersökningsledaren eller åklagaren *och lämna* uppgift om de omständigheter som det grundas på.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk *kan* grundas på brottet, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden *om detta*.

Första och andra styckena *skall tillämpas också* när anspråket övertagits av *någon* annan.

5 §

Har talan om enskilt anspråk *tagits upp* till behandling i samband med åtalet, *får* rätten förordna att talan skall *handläggas* som särskilt mål *enligt reglerna* för tvistemål, *om en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter*.

¹ Senaste lydelse 1969:588.

35 kap.

5 §

Är fråga om uppskattning av inträffad skada och kan full bevisning därom icke alls eller allenast med svårighet föras, äge rätten uppskatta skadan till skäligt belopp.

Om det är fråga om uppskattning av en inträffad skada och full bevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan föras, får rätten uppskatta skadan till skäligt belopp. Så får också ske om bevisningen kan antas medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet uppgår till ett mindre belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 juni 1987	4
1 Inledning	4
2 Allmän motivering	5
2.1 Nuvarande regler om enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång	5
2.2 Behovet av förändringar	7
2.3 Åklagarens skyldighet att förbereda och utföra målsägandens talan om skadestånd	8
2.4 Handläggningen vid domstolen	10
2.5 Domstolens möjlighet till skälighetsbedömning av skador	12
2.6 Information till målsäganden	14
2.7 Resursfrågorna	14
3 Ikraftträdande	15
4 Upprättat lagförslag	15
5 Specialmotivering	15
6 Hemställan	18
7 Beslut	18
Lagrådets yttrande	19
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1987	20
Bilagor	
Bilaga 1 Sammanfattning av promemorian	21
Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser	22
Bilaga 3 Till lagrådet remitterat lagförslag	23

